

Jacek Świecki

mgr

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego

e-mail: jacek.swiecki@edu.uni.lodz.pl

ORCID: 0009-0001-5265-0780

Aktualny model mediacji w procesie karnym – charakterystyka i uwagi *de lege ferenda*

Streszczenie

Obecny model mediacji w procesie karnym nie przekłada się na popularność jej stosowania w praktyce. Celem niniejszego artykułu jest rozważenie przyczyn tego zjawiska oraz zaproponowanie możliwych zmian legislacyjnych, które pozwoliłyby zwiększyć funkcjonalność instytucji mediacji w polskim procesie karnym. Dwuczłonowy tytuł niniejszego artykułu wskazuje na dwa zasadnicze problemy, które zostaną w nim poruszone, tj. obowiązujący model mediacji na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz uwagi *de lege ferenda*. Zastosowana w pracy analiza dogmatycznoprawna przepisów ukazała, jak *de lege lata* pozytywny wynik mediacji rzutuje na postępowanie karne, zwłaszcza na kwestie jego szybszego zakończenia oraz wymiaru kary. W artykule wykorzystane zostały dostępne opracowania oraz badania statystyczne. W ocenie autora niewielka liczba spraw kierowanych do postępowania mediacyjnego wynika z faktu, że oskarżony nie odnosi wystarczającej korzyści z tytułu skierowania sprawy do mediacji. Autor w swoich rozważaniach proponuje zmiany legislacyjne polegające na wprowadzeniu samodzielnej przesłanki umorzenia postępowania karnego do art. 17 k.p.k. w razie zawarcia ugody mediacyjnej.

Słowa kluczowe: mediacja w procesie karnym, sprawiedliwość naprawcza, szybkość postępowania, mediator, umorzenie postępowania

Wprowadzenie

Mediacja jest instytucją, która początkowo była unormowana w art. 320 k.p.k.¹, a od wejścia w życie nowelizacji z 10 stycznia 2003 r.² jest ona uregulowana w art. 23a k.p.k. Celem mediacji *in abstracto* jest łagodzenie bądź rozwiązywanie konfliktów międzyludzkich. W sprawach karnych służy ona dojściu do dobrowolnego porozumienia między zwaśnionymi uczestnikami procesu karnego – pokrzywdzonym oraz oskarżonym. Postępowanie mediacyjne stanowi więc forum, które umożliwia pojednanie, w tym przeproszenie pokrzywdzonego przez sprawcę przestępstwa. Mediację uznaje się za jedną z form sprawiedliwości naprawczej, która zapobiega zjawisku wtórnej wiktyimizacji pokrzywdzonego³. Zalety mediacji dostrzega ustawodawca, gdyż skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego jest dopuszczalne nie tylko na gruncie Kodeksu postępowania karnego, ale także w postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w sprawach o wykroczenia.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na niską liczbę spraw karnych kierowanych do postępowania mediacyjnego oraz zaproponowanie wprowadzenia do Kodeksu postępowania karnego nowej przesłanki umorzenia postępowania karnego w razie zawarcia ugody między pokrzywdzonym a oskarżonym w toku postępowania mediacyjnego. Zwięzła charakterystyka wybranych zagadnień instytucji mediacji zasygnalizuje także inne kwestie, które wymagają pogłębionej refleksji pod kątem praktyki ich stosowania oraz przyszłych kierunków nowelizacyjnych.

1. Mediacja w świetle prawa unijnego

Kilka słów warto poświęcić prawu unijnemu dotyczącemu mediacji w sprawach karnych. Konieczność zapewniania w procesie karnym mechanizmów, które umożliwiają zawieranie porozumień procesowych, wynika z przepisów unijnych. Obowiązek uregulowania instytucji realizującej cele sprawiedliwości naprawczej w Kodeksie postępowania karnego miał swoje źródło najpierw w decyzji ramowej

1 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 490 ze zm.), dalej: k.p.k.

2 Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.).

3 Zob. C. Kąkol, *Dlaczego kieruję sprawy do postępowania mediacyjnego?*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 1, s. 132; M. Kowalczyk-Ludzia, *Zasadność prowadzenia mediacji karnych w świetle idei sprawiedliwości naprawczej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2024, vol. 13 (1), s. 173–176.

Rady Unii Europejskiej (2001/220/WSiSW)⁴, a obecnie wynika z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE⁵, która zastąpiła wspomnianą decyzję ramową. Zgodnie z dyrektywą państwa członkowskie gwarantują normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw poprzez m.in. zabezpieczenie interesów pokrzywdzonego w zakresie stosowania przez niego sprawiedliwości naprawczej. Dyrektywa w art. 2 ust. 1 pkt d pojęcie sprawiedliwości naprawczej definiuje jako „wszelkie procedury, dzięki którym ofiara oraz sprawca mają możliwość, pod warunkiem wyrażenia przez nich na to dobrowolnej zgody, czynnego udziału w rozwiązaniu kwestii będących wynikiem przestępstwa przy pomocy bezstronnej strony trzeciej”. Postępowanie mediacyjne uregulowane w art. 23a k.p.k. spełnia warunki powyższej definicji. Zgodnie z art. 12 dyrektywy państwa członkowskie zapewniają ofiarom przestępstw dostęp do bezpiecznych i zadowalających usług sprawiedliwości naprawczej. Świadczenie tych usług musi zabezpieczać pokrzywdzonego przed wtórną wiktymizacją, zastraszaniem oraz odwetem. Warunkami bezpiecznych i zadowalających usług są także dobrowolna i świadoma zgoda wyrażona przez ofiarę, pełne oraz obiektywne informacje na temat tego procesu i jego potencjalnych rezultatów, potwierdzenie podstawowych faktów związanych ze sprawą przez sprawcę, uwzględnienie we wszelkich dalszych postępowaniach karnych wyniku ugody oraz poufność rozmów w ramach czynności sprawiedliwości naprawczej. Dyrektywa nie określa, w jaki sposób wynik ugody powinien rzutować na dalsze postępowanie karne, normą minimalną wynikającą z dyrektywy jest samo „uwzględnienie” faktu zawarcia ugody mediacyjnej.

2. Zalety mediacji w procesie karnym

Na skutek pozytywnego wyniku mediacji możliwe jest dobrowolne naprawienie przez sprawcę skutków popełnionego przestępstwa na rzecz pokrzywdzonego. Pozytywny wynik mediacji świadczy o poczuciu odpowiedzialności sprawcy za popełnione zło⁶. Mediacja osiąga więc także pozytywny skutek w aspekcie społeczno-psychologicznym. Zawarcie ugody w ramach postępowania mediacyjnego oznacza wzięcie odpowiedzialności sprawcy za popełnione przestępstwo. Aby

⁴ Decyzja ramowa Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 82 z 22.03.2001 r.).

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315 z 14.11.2012 r.).

⁶ D. Gil, *Mocne i słabe strony mediacji w polskim systemie prawnym*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021, s. 62.

doszło do zawarcia ugody w toku postępowania mediacyjnego, uczestnicy tego postępowania muszą najpierw ze sobą porozmawiać, przedstawić swoje propozycje ugodowe, co często jest już dobrym krokiem ku rozwiązaniu bądź wygaszeniu konfliktu. W przeprowadzeniu takiego dialogu pomaga mediator, a więc osoba, która z założenia posiada kompetencje i umiejętności ułatwiające stronom osiągnięcie porozumienia w warunkach komfortowych i zapewniających poszanowanie godności. Argumentem nie do przecenienia z punktu widzenia sprawności wymiaru sprawiedliwości jest także to, że postępowanie mediacyjne może przyspieszyć zakończenie postępowania karnego. Mediacja w procesie karnym sprzyja więc realizacji zasady szybkości. W konsekwencji stosowanie mediacji przyczynia się do ogólnej poprawy czasu rozpatrywania spraw karnych przez sądy. Sprawny wymiar sprawiedliwości jest zaś stanem pożądanym i oczekiwanym przez społeczeństwo, czego ustawodawca zdecydowanie ma świadomość.

3. Dane statystyczne dotyczące mediacji w sprawach karnych

Jak zostało to już zasygnalizowane we wprowadzeniu, punktem wyjścia do dalszych rozważań jest założenie, że obecny model mediacji w procesie karnym w sposób niewystarczający przewiduje środki służące zakończeniu postępowania karnego. Podstawowym kryterium pozwalającym ustalić powszechność stosowania mediacji w sprawach karnych w sądach powszechnych są dane statystyczne publikowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości⁷. Z analizy tych danych wynika, że ogólna liczba spraw karnych, w których skierowano sprawę do postępowania mediacyjnego do 2003 r. utrzymywała się na niskim poziomie nieprzekraczającym 2000 spraw rocznie. Od 2003 r., a więc po uchyleniu art. 320 k.p.k. i wprowadzeniu art. 23a k.p.k., liczba tych spraw wynosiła średnio 3500 spraw rocznie, osiągając najwyższy poziom 5052 spraw w 2006 r. oraz wysoki poziom 4100 spraw w 2017 r. W 2025 r. spraw skierowanych do postępowania mediacyjnego było 3408, z czego 2151 (63,1%) zakończyło się zawarciem ugody. Ten stosunkowo wysoki wskaźnik mediacji zakończonych ugodą jest charakterystyczny również dla lat ubiegłych – średnia wyników z ostatnich 5 lat (2020–2025) wynosi 62,1%.

Z przedstawionych danych nie wynika jednak, jaki jest rzeczywisty wpływ mediacji na postępowanie karne. Dane te należy zestawiać z danymi dotyczącymi ogólnej liczby spraw karnych zakończonych przed sądami powszechnymi, co obrazuje statystyka prawomocnych wyroków wydanych wobec dorosłych sprawców

⁷ Mediacje karne w latach 1998–2025. Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie> (dostęp: 6.03.2026 r.).

przestępstw⁸. Z danych za 2019 r. wynika, że takich wyroków było aż 287 978⁹, co w zestawieniu z liczbą spraw, w których prowadzona była mediacja (3459) daje wynik 1,2% spraw, w których organ skierował sprawę do mediacji. Wynik ten warto również zestawić z liczbą spraw, w których doszło do skazania w jednym z trybów konsensualnych (art. 335 § 1 lub § 2 k.p.k., art. 338a k.p.k., art. 387 § 1 k.p.k.). W 2018 r. tryb konsensualny zastosowano wobec 93 717 osób, co stanowiło 36% ogólnej liczby skazań¹⁰. Mediacja odgrywa więc nieporównywalnie mniejsze znaczenie w praktyce wymiaru sprawiedliwości niż tryby konsensualne.

Poza danymi statystycznymi cennych informacji dostarczają opracowania, w których prowadzone były szczegółowe badania na temat praktyki stosowania mediacji w postępowaniu karnym. Najaktualniejszymi badaniami, do jakich udało się dotrzeć autorowi, jest publikacja na temat zakresu stosowania mediacji w sprawach karnych w praktyce wymiaru sprawiedliwości z 2020 r. Wynika z niej, jakie sprawy z punktu widzenia popełnionego przestępstwa najczęściej kierowane są przez sądy do postępowania mediacyjnego¹¹. Z materiałów uzyskanych z 297 sądów rejonowych wynika, że spośród 3576 spraw w 2017 r., które skierowano do postępowania mediacyjnego: 25,8% spraw dotyczyło przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, 21% przeciwko życiu i zdrowiu, 14,7% przeciwko mieniu, 12,6% przeciwko czci i nietykalności cielesnej¹². Równocześnie najwyższy wskaźnik efektywności mediacji (rozumianej jako mediacji zakończonej zawarciem ugody) spośród spraw z lat 2017–2018, których liczebność była większa niż 100, zaistniał w sprawach: przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (76,5%), przeciwko rodzinie i opiece (73,4%) oraz przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (62,9%), najmniejszy zaś przeciwko życiu i zdrowiu (59%). Na uwagę zasługują także uwagi wyrażone w ramach badań prowadzonych przez E. Zielińską w zakresie przedmiotu zawieranych ugód mediacyjnych w sprawach o przemoc w rodzinie

8 Zob. P. Czarnecki, *Koszty procesowe mediacji jako nieefektywnego sposobu konsensualnego rozpoznania sprawy*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021, s. 46–48.

9 *Prawomocnie skazani dorośli w latach 1946–2019, w tym na karę śmierci w latach 1946–1987. Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie> (dostęp: 6.03.2026 r.).

10 E. Zielińska, J. Klimczak, *Zakres stosowania mediacji w sprawach karnych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2020, s. 42, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/PDF/2020/PRAWO%20KARNE%20I%20KRYMINOLOGIA/IWS_Zieli%C5%84ska-E.-Klimczak-J-Zakres-stosowania-mediacji-w-sprawach-karnych-w-praktyce-wymiaru-sprawiedliwo%C5%9Bci.pdf (dostęp: 6.03.2026 r.).

11 *Ibidem*, s. 27–37.

12 *Ibidem*, s. 31.

w latach 2012–2016¹³. Autorka wyróżniła następujące postanowienia ugodowe zawarte pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą: pogodzenie się oskarżonego z osobą pokrzywdzoną, ogólne zobowiązanie się oskarżonego do niestosowania przemocy, konkretne zobowiązania sprawcy o charakterze osobisto-finansowym (np. podjęcia leczenia uzależnień), wyłącznie lub głównie rekompensata finansowa¹⁴.

4. Charakterystyka mediacji w procesie karnym – zagadnienia wybrane

Umieszczenie art. 23a k.p.k. w dziale „Przepisy wstępne” nadaje instytucji mediacji charakter ogólnopprocesowy¹⁵. Mediacja realizuje dyrektywę uwzględniania prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego z art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. W postępowaniu przygotowawczym warunkiem skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego jest faza *in personam*. Artykuł 339 § 4 k.p.k. przewiduje natomiast możliwość przekazania przez prezesa sądu sprawy na posiedzenie, gdy zachodzi potrzeba rozważenia możliwości przekazania jej do postępowania mediacyjnego. Możliwość skierowania sprawy do mediacji jest możliwa także na etapie postępowania odwoławczego. Przesłankami skierowania sprawy do mediacji jest niewątpliwie zgoda pokrzywdzonego oraz oskarżonego. Ponadto z istoty mediacji wynika, że sprawa musi dotyczyć przestępstwa, które wiąże się z istnieniem pokrzywdzonego¹⁶. Zgodzić należy się z poglądem, że w przypadku śmierci pokrzywdzonego osoba najbliższa, która weszła w jego prawa, może pojednać się z oskarżonym także w ramach postępowania mediacyjnego¹⁷. Dodatkowym warunkiem o charakterze prakseologicznym stosowania mediacji jest, aby oskarżony co najmniej przyjmował odpowiedzialność za skutki czynu, którego się dopuścił. Nie jest wymagane, aby oskarżony przyznawał się do popełniania zarzucanego mu czynu w rozumieniu procesowym, jednak musi on chociaż nie kwestionować okoliczności faktycznych związanych ze zdarzeniem, w którym brał udział. W przeciwnym razie spotkanie mediacyjne nie osiągnie zamierzonego celu, a zamiast tego może stać się miejscem

¹³ E. Zielińska, *Mediacja w sprawach karnych o przemoc w rodzinie – skala i efektywność w praktyce polskiego wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2017.

¹⁴ *Ibidem*, s. 67–82.

¹⁵ J. Kasiński, *Mediacja*, w: D. Świecki (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2023, s. 71.

¹⁶ D. Szumiło-Kulczycka, w: P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. I, cz. 2, *Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2013, s. 396.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 19/03, Lex nr 80377.

do prowadzenia sporu co do przebiegu zdarzenia oraz przerzucania winy pomiędzy pokrzywdzonym a oskarżonym, co skutkować będzie wtórną wiktymizacją¹⁸.

Artykuł 23a k.p.k. nie limituje zakresu przedmiotowego spraw, które nadają się do mediacji, zostawiając tę kwestię do indywidualnej oceny organu procesowego. W odniesieniu do zakresu przedmiotowego mediacji w literaturze podnosi się, że skierowanie sprawy do mediacji może być niezasadne z uwagi na występowanie szczególnych okoliczności faktycznych w danej sprawie (np. popełnienie przestępstwa w warunkach recydywy) lub w odniesieniu do niektórych rodzajowo przestępstw¹⁹. Przeciwno stosowaniu mediacji mogą także przemawiać *in concreto* okoliczności podmiotowe dotyczące osoby pokrzywdzonego (silna trauma związana z popełnieniem czynu) lub osoby sprawcy (np. silna demoralizacja)²⁰. Biorąc powyższe pod uwagę, nie wydaje się jednak, aby konieczne było unormowanie katalogu przestępstw bądź szczegółowych przesłanek wyłączających możliwość stosowania mediacji. Powszechność mediacji, a więc brak ograniczeń przedmiotowych związanych z rodzajem, charakterem i okolicznościami czynu, stanowi jedną z zalet tej instytucji²¹. Potwierdza to rekomendacja Nr CM/Rec(2018)8 Komitetu Ministrów Rady Europy²², która stanowi, że „rodzaj, waga oraz miejsce popełnienia przestępstwa nie powinno, samo w sobie przy braku innych uwarunkowań, uniemożliwiać skorzystania z procesu sprawiedliwości naprawczej przez ofiary i sprawców przestępstw”. Istotną rolę w zwiększaniu dostępności do mediacji jako formy sprawiedliwości naprawczej odgrywa obowiązek pouczenia pokrzywdzonego oraz oskarżonego przez organ postępowania karnego o celach i zasadach postępowania mediacyjnego.

Mediacja w procesie karnym charakteryzuje się dobrowolnością uczestnictwa, co konkretyzuje się w prawie oskarżonego oraz pokrzywdzonego do wystąpienia z inicjatywą skierowania sprawy do mediacji. Prawo to limitowane jest przez uprawnienie organu procesowego do oceny zasadności postępowania mediacyjnego w danej sprawie. Artykuł 23a k.p.k. nie nakłada bowiem na organ kierujący

18 E. Zielińska, *Mediacja w sprawach karnych...*, s. 80.

19 D. Kuzelewski, *Mediacja w polskim procesie karnym w ocenie prokuratorów i sędziów*, w: C. Kulesza (red.), *Porozumienia karnoprosesowe w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Opracowanie w oparciu o materiały z grantu badawczego*, Białystok 2010, s. 144.

20 D. Szumiło-Kulczycka, w: P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego...*, s. 397.

21 C. Kąkol, *Dlaczego kieruję sprawy...*, s. 134–135.

22 Rekomendacja Nr CM/Rec(2018)8 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotycząca sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych, <https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-12/polish-coe-rec-2018.pdf> (dostęp: 12.12.2024 r.).

sprawę do mediacji obowiązku przeprowadzenia postępowania mediacyjnego²³. Powodem uznania za niecelowe skierowania sprawy do mediacji może być to, że wniosek oskarżonego na danym etapie postępowania zmierza jedynie do przedłużenia postępowania lub brak jest widoków na pojednanie się oskarżonego z pokrzywdzonym. Co najmniej wątpliwe wydaje się jednak takie postępowanie organu, zgodnie z którym odmawia on skierowania sprawy do mediacji, uzasadniając to tym, że interes majątkowy pokrzywdzonego może zostać zaspokojony złożeniem przez niego wniosku w trybie art. 46 k.k.²⁴ Takie rozwiązanie pomijałoby kluczowy cel sprawiedliwości naprawczej, jakim jest możliwość pojednania pokrzywdzonego z oskarżonym, niepodlegający wymiernemu wyliczeniu w drodze kompensacji pieniężnej.

Z punktu widzenia zasady szybkości postępowania krytycznie należy ocenić możliwość odbierania zgody od pokrzywdzonego i oskarżonego również przez mediatora²⁵. Skoro strony, po zapoznaniu się z pouczeniem organu procesowego o celach i zasadach postępowania mediacyjnego oraz jego dobrowolności, nie wyraziły na nią zgody, to szanse, że taką zgodę wyrażą przed mediatorem, są zdecydowanie nikłe. Kierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego bez uprzedniego uzyskania zgody jej uczestników jawi się więc jako niecelowe, ponieważ może prowadzić do nadmiernej przewlekłości postępowania.

Artykuł 23a § 5 k.p.k. określa, że postępowanie mediacyjne prowadzi się w sposób bezstronny i poufny. Przebieg postępowania mediacyjnego uregulowany jest w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych²⁶. Rozporządzenie określa m.in. zakres dostępu do akt przez mediatora (§ 12), miejsce prowadzenia postępowania mediacyjnego (§ 13) oraz obowiązki mediatora związane z podjęciem czynności mediacyjnych (§ 14).

Ważną zasadą z punktu widzenia dostępności do postępowania mediacyjnego jest jej nieodpłatność. Artykuł 619 k.p.k. stanowi, że koszty postępowania mediacyjnego ponosi Skarb Państwa. Co istotne, wynik ugody może stać się tytułem wykonawczym na żądanie osoby uprawnionej przez nadanie klauzuli wykonalności przez sąd lub referendarza (art. 107 § 3 k.p.k.).

23 Postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2018 r., III KK 562/17, Lex nr 2496263; postanowienie SN z dnia 25 lutego 2022 r., II KK 527/21, Lex nr 3404669.

24 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 383 ze zm.), dalej: k.k.

25 J. Kasiński, *Mediacja a szybkość procesu karnego*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021, s. 76–77.

26 Dz.U. poz. 716, dalej: rozporządzenie w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych.

5. Wpływ pozytywnego wyniku mediacji na postępowanie karne

Artykuł 23a k.p.k. nie wymaga, aby postępowanie mediacyjne zakończyło się zawarciem ugody pomiędzy jej uczestnikami. Analiza tego przepisu rodzi pytanie, jaki jest wpływ zawarcia ugody w toku postępowania mediacyjnego na postępowanie karne i czy mediacja służy rzeczywistej realizacji zasady szybkości postępowania.

Zgodnie z przepisami prawa karnego materialnego pozytywny wynik mediacji oddziałuje na wymiar kary (art. 53 § 3 k.k.), a także może stanowić okoliczność fakultatywnego złagodzenia kary (art. 60 § 2 pkt 1 k.k.) lub zostać wzięte pod uwagę przy stosowaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie (art. 66 § 1 k.k.). Słusznie w literaturze podkreśla się, że niedopuszczalne jest, aby pozytywny wynik mediacji brany był pod uwagę przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu, a tym samym stanowił negatywną przesłankę umorzenia postępowania karnego z art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k.²⁷ Społeczna szkodliwość czynu jako kategoria obiektywna odnosi się do popełnionego czynu, niedopuszczalna jest jej ocena przez pryzmat czynników, które wystąpiły przed jego popełnieniem albo po jego popełnieniu²⁸.

W Kodeksie postępowania karnego przewidziana jest tylko jedna sytuacja, gdy zawarcie ugody w toku mediacji bezpośrednio skutkuje umorzeniem postępowania karnego. Dotyczy ona postępowania w sprawach z oskarżenia prywatnego. Postępowanie w trybie prywatnoscargowym rozpoczyna się od posiedzenia pojednawczego, które poprzedza rozprawę główną. W miejsce takiego posiedzenia może być przeprowadzone postępowanie mediacyjne, które może zakończyć się pojednaniem stron (art. 492 § 1 k.p.k.). Poza tym przypadkiem pozytywny wynik mediacji nie prowadzi do zakończenia postępowania karnego, może jedynie pośrednio do tego doprowadzić, co jest jednak uzależnione od stosowania dodatkowo innej instytucji karnoprosesowej.

Przejawem pośredniego skutku w postaci umorzenia postępowania karnego jest układ procesowy, w którym pokrzywdzony cofa wniosek o ściganie w sprawach o przestępstwa wnioskowe w następstwie zawarcia ugody w postępowaniu mediacyjnym. Jednocześnie, aby do umorzenia postępowania doszło na skutek cofnięcia wniosku (art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k.), musi zostać wyrażona zgoda przez prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego, w postępowaniu sądowym zaś zgoda sądu, a po rozpoczęciu przewodu sądowego oskarżyciel publiczny, który wniósł akt oskarżenia, nie może się temu sprzeciwić (art. 12 § 3 k.p.k.).

27 J. Kasiński, *Mediacja*, w: D. Świecki (red.), *Meritum...*, s. 111.

28 Uchwała SN z dnia 16 września 2008 r., SNO 68/08, Lex nr 491427.

W niektórych przypadkach pozytywny wynik mediacji może doprowadzić do przyspieszonego zakończenia postępowania karnego, tj. gdy prokurator wniesie wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 335 § 2 k.p.k. lub art. 336 § 1 k.p.k.) lub gdy prezes sądu skieruje sprawę na posiedzenie w celu warunkowego umorzenia postępowania (art. 339 § 1 pkt 2 k.p.k.), lub gdy postępowanie mediacyjne nakłoni oskarżonego do złożenia wniosku o skazanie bez rozprawy w trybie art. 338a k.p.k. lub art. 387 § 1 k.p.k. Są to jednak sytuacje, w których do zakończenia postępowania karnego dojdzie na skutek poddania się odpowiedzialności karnej oskarżonego w jednym z trybów konsensualnych.

6. Uwagi *de lege ferenda*

Przedstawiona powyżej charakterystyka mediacji z punktu widzenia jej wpływu na dalszy bieg postępowania karnego pokazuje, że pozytywny wynik mediacji, z wyłączeniem spraw z oskarżenia prywatnego, nie stanowi podstawy do umorzenia postępowania karnego. W tym też, jak się wydaje, należy upatrywać znikomą liczbę spraw kierowanych do postępowania mediacyjnego, niezależnie od powszechności oraz bezpłatności tej instytucji. W tym kontekście warto zasygnalizować, że przez krótki czas na skutek nowelizacji z 27 września 2013 r.²⁹ pozytywny wynik mediacji mógł zostać uwzględniony przy umorzeniu postępowania karnego na podstawie art. 59a k.k. Przesłanką zastosowania art. 59a k.k. było pojednanie się, do którego jednak nie musiało dojść wyłącznie w ramach postępowania mediacyjnego. Pokazuje to wyraźnie, że nie było do tej pory zmiany legislacyjnej, która przyznawałaby taką rolę mediacji, aby zawarta w ramach niej ugoda rzutowała na zakończenie postępowania karnego.

Zdaniem autora należy rozważyć propozycję, aby pozytywny wynik mediacji stanowił samodzielną podstawę umorzenia postępowania z art. 17 § 1 k.p.k. Wymagałoby to jednak, po pierwsze, zapewnienia większej ochrony pokrzywdzonemu w zakresie kontroli oraz wymagalności spełnienia postanowień ugody przez oskarżonego. Obecna regulacja pozwalająca na nadanie ugodzie klauzuli wykonalności byłaby w tym zakresie niewystarczająca. Dodatkowo należy rozważyć, czy oraz w jakim zakresie treść ugody miałaby być wiążąca dla sądu, tak aby jej postanowienia znalazły odzwierciedlenie w postanowieniu umarzającym postępowanie. Po trzecie, wydaje się, że takie umorzenie nie powinno mieć charakteru bezwzględnie. Wzruszalność takiego umorzenia mogłaby być uzależniona od, zależnie od

²⁹ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

rodzaju obowiązku, spełnienia lub przestrzegania obowiązków przyjętych przez oskarżonego. W tym świetle warto zwrócić uwagę na trwające prace Zespołu zmian dotyczących trybów konsensualnych Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego związane z wprowadzeniem instytucji tzw. umorzenia mediacyjnego³⁰.

Kolejną ważną kwestią jest to, że zmiany w instytucji mediacji pociągać musiałyby zredefiniowanie roli mediatora w zakresie doradzania oraz konkretyzowania obowiązków, do których przestrzegania zobowiązuje się oskarżony. Obecnie rola mediatora w zakresie formułowania treści ugody ogranicza się wyłącznie do pomagania (§ 14 pkt 4 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych), a przepisy rozporządzenia nie wskazują na konkretne propozycje, jakie mediator mógłby zasugerować podczas mediacji. Być może wprowadzenie katalogu przykładowych obowiązków ułatwiłoby formułowanie postanowień ugody. Z przywołanych wcześniej badań wynika, że zdarzało się, iż akceptowanym przez mediatora przedmiotem ugody było zobowiązanie się oskarżonego do przestrzegania prawa oraz niepopelniania takich samych lub podobnych przestępstw, co nie odpowiada celom ugody, a także wynika z niezrozumienia ze strony uczestników mediacji, jaki ma ona przynieść efekt³¹. Dodatkowo obecnie to mediator dokonuje sprawdzania wykonywania zobowiązań wynikających z ugody (§ 14 pkt 5 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych). Model kontroli powinien być bardziej zbliżony do tego, jaki sprawuje kurator w okresie próby.

³⁰ Zgodnie z aktualnymi informacjami dotyczącymi założeń projektu warunkiem umorzenia mediacyjnego byłoby zawarcie i wykonanie ugody w postępowaniu mediacyjnym. Ponadto umorzenia mediacyjnego dokonywałby prokurator, a możliwość jego zastosowania ograniczona byłaby przedmiotowo jedynie do następujących występku: występkowi przeciwko mieniu bez użycia przemocy lub groźby bezprawnej, którego wartość nie przekracza 20 000 zł, z wyłączeniem art. 280–283 k.k.; występkowi z art. 157 § 3 k.k., występkowi z art. 160 § 3 k.k., występkowi z art. 177 § 1 k.k., z wyłączeniem art. 178 § 1 k.k. oraz w sprawach mniejszej wagi bez pokrzywdzonego (art. 270 § 2a i § 3 k.k., art. 271 § 2 k.k. i art. 273 k.k.). Dodatkowymi warunkami byłaby uprzednia niekaralność podejrzanego za przestępstwa umyślne oraz uznanie, że umorzenie nie sprzeciwia się potrzebie realizacji celów kary, w szczególności potrzebie zapobieżenia ponownemu popełnieniu czynu zabronionego. Możliwe byłoby także nałożenie obowiązku uiszczenia przez podejrzanego świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Penitencjarnej w wysokości do 20 000 zł. Zob. K. Sobczak, *Umorzenie mediacyjne, czyli nowe narzędzie dla prokuratora*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/umorzenie-mediacyjne-czyli-nowe-narzedzie-dla-prokuratora,535737.html> (dostęp: 6.03.2026 r.); K. Sobczak, *Więcej konsensualizmu – poważne przestępstwa przed sąd, drobniejsze do ugody*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/konsensualizm-propozycje-ms-wykaz-prac-legislacyjnych-rzadu,531115.html> (dostęp: 6.03.2026 r.).

³¹ E. Zielińska, *Mediacja w sprawach karnych...*, s. 80.

Podsumowanie

Podsumowując, należy uznać, że aktualny model mediacji z pewnością wymaga pogłębionej refleksji. Liczba spraw kierowanych do mediacji pokazuje potrzebę pracy nad nowymi rozwiązaniami, które pozwoliłyby na zwiększenie zainteresowania mediacją jako formą sprawiedliwości naprawczej wśród uczestników postępowania karnego. Instytucja mediacji wymaga kompleksowego uregulowania, tak by procesowo stanowiła rzeczywiście alternatywną metodę rozwiązywania sporu. Mediacja w sprawach, w których istnieją widoki na pojednanie między sprawcą a pokrzywdzonym, może przyczynić się do szybszego zakończenia postępowania karnego, jednocześnie pozwalając na zabezpieczenie interesu pokrzywdzonego, który w ramach postępowania mediacyjnego ma możliwość ustalania i negocjowania postanowień ugody, w tym kształtowania obowiązków, do których spełnienia zobowiązuje się sprawca.

Bibliografia

- Czarnecki P., *Koszty procesowe mediacji jako nieefektywnego sposobu konsensualnego rozpoznania sprawy*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021.
- Gil D., *Mocne i słabe strony mediacji w polskim systemie prawnym*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021.
- Kasiński J., *Mediacja a szybkość procesu karnego*, w: D. Gil (red.), *Wokół mediacji i porozumień procesowych w postępowaniu karnym*, Kraków 2021.
- Kasiński J., *Mediacja*, w: D. Świecki (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2023.
- Kąkol C., *Dlaczego kieruję sprawy do postępowania mediacyjnego?*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 1.
- Kowalczyk-Ludzia M., *Zasadność prowadzenia mediacji karnych w świetle idei sprawiedliwości naprawczej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2024, vol. 13 (1).
- Kuźlewski D., *Mediacja w polskim procesie karnym w ocenie prokuratorów i sędziów*, w: C. Kulesza (red.), *Porozumienia karnoprosowe w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Opracowanie w oparciu o materiały z grantu badawczego*, Białystok 2010.
- Mediacje karne w latach 1998–2025. Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>.
- Prawomocnie skazani dorośli w latach 1946–2019, w tym na karę śmierci w latach 1946–1987. Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>.

- Sobczak K., *Umorzenie mediacyjne, czyli nowe narzędzie dla prokuratora*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/umorzenie-mediacyjne-czyli-nowe-narzedzie-dla-prokuratora,535737.html>.
- Sobczak K., *Więcej konsensualizmu – poważne przestępstwa przed sąd, drobniejsze do ugody*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/konsensualizm-propozycje-ms-wykaz-prac-legislacyjnych-rzadu,531115.html>.
- Szumilo-Kulczycka D., w: P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. I, cz. 2, *Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2013.
- Zielińska E., *Mediacja w sprawach karnych o przemoc w rodzinie – skala i efektywność w praktyce polskiego wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2017.
- Zielińska E., Klimczak J., *Zakres stosowania mediacji w sprawach karnych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2010.

The current model of mediation in criminal proceedings – characteristics and *de lege ferenda* remarks

Abstract

The current model of mediation in Polish criminal proceedings does not result in the popularity of its use in practice. The aim of this article is to reflect on the causes of this phenomenon and propose potential legislative changes that would enhance functionality of mediation. The two-part title of this article indicates two main issues to be addressed: the characteristics of the mediation model and *de lege ferenda* remarks. Firstly, the former will be presented, taking into account the relevant provisions of the EU law and the principle of speed of criminal proceedings. Next, the author will outline the provisions of the Polish Code of Criminal Procedure related to mediation proceedings, especially those that may apply when a positive result from mediation is achieved. An analysis of the Code will allow for identification of the current impact of a positive mediation outcome on criminal proceedings, particularly with regard to delivering a judgment. In order to point out *de lege ferenda* remarks it is necessary to identify the reason why the institution of mediation requires changes. The reason for it is the small number of cases referred to mediation during criminal proceedings. This fact will be illustrated in the article based on available studies and statistical data. The current state of affairs is the result of the adopted mediation model. According to the author, this leads to the conclusion that the accused systematically does not benefit sufficiently from having their case referred to mediation. In the light of the inevitable changes that the Polish criminal process is facing, a positive mediation outcome should have a greater impact on criminal proceedings. Consequently, the

author argues that there is a need to raise the rank of mediation by introducing a separate premise for discontinuing proceedings in the event of executing a mediation agreement.

Keywords: mediation in criminal proceedings, mediator, restorative justice, speed of proceedings, mediation agreement

CYTOWANIE

Świecki J., *Aktualny model mediacji w procesie karnym – charakterystyka i uwagi de lege ferenda*, „Acta Iuris Stetinensis” 2026, nr 3 (59), 113–126, DOI: 10.18276/ais.2026.59-07.